

Spoštovani gospe in gospodje,
ob današnjem prazniku vam najprej čestitam.

V veliko čast mi je, da lahko spregovorim na nocojšnji proslavi. Slovenci smo ponosni, da imamo svoj državni praznik na obletnico Prešernove smrti. Ta praznik, ki slavi spomin na pesnika in hkrati kulturo, imamo že tako dolgo, da se nam zdi kar samoumevno, da praznujemo.

Vendar je takrat, ko se nam zdi nekaj samoumevno, najbolje, da zbudimo stražarje vseh treh spolov slovenskega jezika, znanje, razum in modro presojo.

Prešeren ni užival velike slave za časa svojega življenja. Njegovo resnično življenje je bilo po eni strani preveč burno, polno spodrseljajev in težko sprejemljivih vzorcev obnašanja, da bi ga lahko častili. Hkrati ne moremo spregledati, da je bila izbira slovenščine za jezik njegove najvišje umetnosti stvar odločitve. V mladosti je namreč pesnil tudi v nemškem jeziku in šele v umetniško zrelih letih je izbral samo slovenščino. V prvi polovici 19. stoletja, takrat ko je Prešeren največ ustvarjal, so domoljubi na slovenskem bolj slavili Ivana (Janeza) Vesela Koseskega. Šele v desetletjih po Prešernovi smrti so mlajši slavisti uveljavili prepričanje, da je njegova poezija veliko boljša.

V političnem vrenju pomladi narodov leta 1848, takrat ko je Prešeren že umiral, so Slovenski politiki izdelali program Zedinjene Slovenije,

ki je zahteval združitev vseh slovenskih dežel Habsburške monarhije, vendar z njim niso uspeli. Oblast na Dunaju jih je preprosto preslišala. Narodni buditelji so v desetletjih po Prešernovi smrti svoj načrt narodnega preroda oprli na kulturno – umetniške temelje. Naslonili so se na Stritarjevo oceno, da je Prešernova poezija vrhunska in povsem primerljiva z drugimi, starejšimi evropskimi poezijami. S tem so povzdignili vrednost slovenskega jezika, ki je v očeh Slovencev prerasel iz obrobne jezika tlačanov v omikan jezik evropskih narodov. Ob tem so raziskovalci njegove poezije odkrili še globino njegovih misli, ki so prehitevale čas nastanka, in jih razložili kot občečloveško vrednoto. V Prešernovi poeziji so prepoznali nov odnos do slovenstva in do sveta, ki je ob razvoju višje stopnje splošne omike, postal gonilna sila prebujanja slovenskega naroda.

Sočasno z razvojem odličnih ocen Prešernovega ustvarjanja so zagovarjali še strogo ločitev pesnikovega resničnega življenja od umetniške ustvarjalnosti. Josip Stritar je v uvodu k Prešernovim Poezijam leta 1866 zapisal, da je le redkokdaj »lepi, blagi duši dano spodobno prebivališče.« France Prešeren je v drugi polovici 19. stoletja, v času popolne prezrtosti slovenskih političnih programov, zrasel v kulturni mit in nosilni steber narodove samozavesti.

Narod je zamišljena skupnost ljudi, ki živijo na dovolj velikem in zaokroženem ozemlju. Pripadniki istega naroda si delijo predstave o lastni zgodovini in prihodnosti, včasih si delijo tudi predstave o tem, kaj je prav in tistem, za kar si je dobro prizadevati, čeprav ne živijo v istem časovnem obdobju.

Pri vsem tem ne kri, ne geni, ne kromosomi in haplo skupine nimajo prav nobene vloge. Pač pa jo ima skupni jezik, ki si ga pripadniki istega naroda delijo, čeprav se ne poznajo med sabo. Ta je pomemben zaradi sporočanja, torej širjenja zamisli in predstav v prostoru in v času. Knjige in časopisi so bili od Gutenbergovih časov edina sredstva množičnega sporazumevanja, ki so jih pripadniki slovenskega naroda lahko brali v svojem, povsem razumljivem jeziku. Od takrat do danes so se ta sredstva močno spremenila. Od tiskane besede smo prešli na podobe in, še slabše, predvsem na ponarejene podobe. Internet, ki je ob svojem nastanku obljubljal vsem dostopno in celo brezplačno javno sporočanje in povezovanje, je postal svoje nasprotje. Ljudi predvsem ločuje in omogoča velekapitalu, da s pridom izkorišča družbeno razdrobljenost in nas potiska v tehnofevdalizem, v katerem nam lastniki platform ob zlaganem občutku udobja in svobodnega gibanja prodajajo podatke, ki jim jih mi sami in brezplačno posredujemo vsak dan. S tem uničuje vse tisto, kar nas je skozi čas oblikovalo v skupnost.

Slovenci smo danes v podobnih razmerah kot pred 150-timi leti.

Politični zemljevid Evrope se vsak dan hitreje podira. Meje izpred 80-tih let so bile do nas krivične, vendar so se nam zdele zanesljive in navadni državljani smo se naučili, kako jih prehajati in včasih preskakovati. Država jih je z mehko politiko presegala in omogočala združevanje različnih ustvarjalcev, gospodarstvenikov, športnikov in kulturnikov. Bojim se, da jutri ne bo več tako. Neizvoljena oblast v Bruslju ima očitno svoje računice, bolj kot povezovanje ljudi jo

zanima podrejanje. Slovenci v tej skupnosti narodov ne uveljavljamo svojih pogledov. Evropski eliti se zdi reševanje političnih vprašanj malih narodov očitno odveč. Preplačani, domnevno kulturni evropski projekti nam od časa do časa zaslepijo oči in zamašijo usta. Družbeni učinek teh projektov pa je zelo vprašljiv. Dobro plačano neskončno ponavljane enih in istih praznih zgodb o travmatičnih ločitvah, ki da smo jih pretrpeli zaradi meje in zaklinjanje, da bo sedaj vse boljše, se konča na malem obmejnem trgu z dvema imenoma, kjer se jasno kaže evropska nepripravljenost na enakopravno sodelovanje.

Slovenci se bomo na prihodnje pretrese odzvali, tako kot smo se že večkrat v zgodovini, z uporno ustvarjalnostjo in kulturnim izročilom. Najbrž nam kaj drugega ne bo ostalo.

Vipavska dolina, ki je zemljepisno enoten prostor, je bila skozi zgodovino vedno presekana z mejo. Včasih na Hublju, včasih na Vrtovinščku, včasih pri Selu, potem pri Rdeči hiši. Prebivalci Doline smo kljub temu živeli skupaj in si delili isto usodo. Nismo se bali prestopati mej, niti se nismo bali tistih, ki so prihajali k nam. Ko so prvi Slovenci prišli do levega brega Hublja, so začudeno zrli v debele zidove na desnem bregu in si najprej preko svojega kazalca rekli: tam čez živijo Ajdi, torej tujci, kljub temu so kmalu prebrodili vodo in se združili z njimi. Najbrž so si prav ločevanju v posmeh najprej nadedli in nato ohranili isto ime do danes.

Za nove čase moramo oblikovati nove možnosti. Večkrat smo lahko prebrali trditev »Ko slišim za kulturo, bi najraje prijel za pištolo«, ki jo različni pisci pripisujejo različnim avtoritarnim voditeljem. V

resnici je takšnih trdorokcev, ki bi to počeli, še veliko, veliko več. Naš najboljši in kulturni odgovor je, da se jih nehamo bati, da jim vzamemo pištolo in preprečimo preusmerjanje pozornosti od resničnih težav k nepomembnim.

Izkušnje iz časov covidnih prepovedi in omejitev so pokazale, da smo najbolj pogrešali združevanje in javno zbiranje. To sta v resnici temelja in bistvo civilizacije. Tako kot so vsa zgodnja mesta v Grčiji, Mali Aziji, Mezopotamiji in še drugod zrasla okrog trga, kjer se je odvijalo družbeno in družabno življenje, potrebuje Ajdovščina novo središče.

Čas je, da Občina iz predalov potegne šestnajst let staro Urbanistično zasnovo kulturnega doma, ki bi stal v trikotniku med Starim mlinom, Ajdovskim gradom in Lavričevo knjižnico. Z njim bi združili obe polovici mesta ter zapolnili antično vrzel med Šturjami in Ajdovščino, ki jo je Hubelj risal s svojimi nestanovitnimi bregovi. Odkar so po drugi svetovni vojni Hubljev tok usmerili, ta prostor kar kliče po novem težišču mesta, ki se navzven težko širi.

Ajdovščina ima dobro podlago. Ustvarjalne energije imamo veliko na vseh področjih. Drži, da imamo veliko kulturnih ustanov s svojimi programi, vendar se prevečkrat zdi, da so njihovi urniki namenjeni bolj samopromociji ljudi, ki z njimi upravljajo, kot posredovanju kulture. Za resničen preboj moramo ustvarjalno energijo združiti in usmeriti. Kulturni dom ni le zgradba, je središče mesta in predstavlja nove razsežnosti družbenega življenja, podobne tistim, ki jih je nosila

grška agora. Predvsem svobodno, dostopno in pošteno združevanje ljudi.

Občina Ajdovščina si zasluži kulturni dom, ki bo pod eno streho dobrohotno združeval različne ustvarjalnosti in hkrati omogočal obiskovalcem višjo raven kulturnih užitkov. Po gospodarski moči ga tudi zmore in kakor slišimo te dni, je občinski svet na čelu z županom zmogel dovolj poguma, da nadaljuje zastavljeno delo iz leta 2010, za kar jim čestitam.

Spoštovani,
hvala za pozornost.
Želim vam prešerno praznovanje.